

Talen geven en talen nemen

Nieuwe denkkaders, contexten en methodes in de studie van lexicale ontlening

Eline Zenner en Reinhild Vandekerckhove

Taal & Tongval 69(1)

Abstract

In this introductory paper we discuss the expanding focus of lexical borrowing research over the past decade. Where this ‘inevitable’ outcome of language contact was originally predominantly addressed from a historical linguistic and lexicographic perspective, a broader range of linguistic traditions have recently been applied to the topic, each introducing their own questions, perspectives and methods. Below, we first present the main insights ensuing from a century of loanword research. Then, we introduce the viewpoints that characterize more recent work and the questions they foreground. In presenting the contributions to this special issue, we finally pay specific attention to the way the six papers add to the broader tendencies and innovations of current lexical borrowing research.

Keywords

language contact, lexical borrowing, borrowability, sociolinguistics, cognitive linguistics

1. Een rijke traditie van leenwoordonderzoek

Leenwoorden zijn woorden die op een bepaald moment deel zijn gaan uitmaken van het lexicon van een taal als gevolg van een proces van ontlening aan een andere taal (zie Haspelmath, 2009). Hoewel de wetenschap het erover eens lijkt dat leenwoorden de meest frequente en meest “onvermijdbare” uitkomst vormen van taalcontact (zie Thomason, 2001, p. 10), krijgt lexicale ontlening typisch beperktere aandacht van contactlinguïsten dan andere vormen van contactgebaseerde variatie en verandering, zoals codeswitching (bv. Muysken, 2000; Myers-Scotton, 2002), transfer (bv. Grosjean, 2012) of pidgins, creolen en andere contactvariëteiten (zie van der Sijs, 2014). Overzichten en handboeken van taalcontact nemen doorgaans wel een sectie op over leenwoorden, maar die is vaak nogal summier en vertrekt typisch vanuit een zelfde set observaties (Appel & Muysken, 1988; Thomason & Kaufman, 1988; Hickey, 2010). Toch mogen we niet voorbijgaan aan de waardevolle inzichten die er uit meer dan een eeuw leenwoordonderzoek zijn voortgekomen, ook uit de hoek van de historische taalkunde (zie bijvoorbeeld Hock & Joseph, 1996) en de lexicografie (zie voor het Nederlands vooral Van der Sijs, 1996). We kunnen hierbij drie grote terreinen van onderzoek identificeren, die we hieronder bespreken. Daarbij streven we allerm minst volledigheid na: we bieden slechts een ruwe inkijk op de grote patronen van het traditionele leenwoordonderzoek van de laatste eeuw.

1.1. Wat is een leenwoord (niet)?

Een eerste onderzoeksterrein betreft de definitie van lexicale ontlening, zowel in de positieve zin (wat is een leenwoord?) als in de negatieve zin (wat is een leenwoord niet?). Hoewel de antwoorden op de positieve en negatieve vraag vanzelfsprekend samenhangen, kunnen we ze toch elk koppelen aan specifieke onderzoekslijnen. Bij de vraag naar wat een leenwoord is, zien we naast overkoepelende definities voor het begrip “leenwoord” en

etymologische werken over het bepalen van de oorsprong van een woord, vooral veel aandacht voor taxonomieën: welke soorten en vormen van leenwoorden kunnen we onderscheiden en hoe verhouden die zich tot elkaar? De taxonomie die werd voorgesteld door Betz (1936), vormt daarbij de voornaamste basis waarop later werd gevarieerd en gemoduleerd, bijvoorbeeld door Haugen (1950), Duckworth (1977), Onysko (2007). De kern van Betz' taxonomie betreft het onderscheid tussen directe ontlening (leenwoorden) en indirecte ontlening (onder meer leenvertalingen en betekenisontleningen), waarbij vooral voor de groep indirecte ontlening nog nadere subclassificaties worden voorgesteld.

Bij de negatieve definitie van lexicale ontlening is het vooral zaak om een afbakening te voorzien van andere fenomenen van contactgebaseerde variatie en verandering, zoals bijvoorbeeld grammaticale ontlening (zie bv. Heine & Kuteva, 2005, 2010), transfer en interferentie (zie bv. Treffers-Daller, 1999, en zeker ook van Coetsem 1988's cruciale oppositie tussen brontaalagens en doeltaalagens) en codeswitching. Het is met stip deze laatste categorie die in het verleden academisch stof liet opwaaien. Als een eenvoudige werkdefinitie gesteld gaan sprekers bij codeswitching binnen een gesprek wisselen (*switching*) tussen verschillende grammaticale systemen (*codes*), terwijl bij ontlening een taalvreemd element wordt opgenomen in het lexicon van een doeltaal. Bij ontlening wordt dus niet gewisseld tussen grammaticale systemen, bij codeswitching wel (Muysken, 2000, p. 70). Binnen dit op zich rechtlijnige onderscheid tussen ontlening en codeswitching bestaat een problematisch geval waar decennialang aandacht aan werd gespendeerd: de eenwoordswitch. Niet alle onderzoekers zijn het er over eens dat de nood bestaat om (synchroon) zo'n eenwoordswitch van een leenwoord af te bakenen. Vele anderen probeerden sluitende diagnostische criteria aan te reiken om het onderscheid tussen de twee fenomenen scherp te krijgen, maar kwamen tot dusver steeds van relatief kale reizen terug. Onder meer het niveau van taalbeheersing van de spreker (Thomason, 2001, p. 133), de morfofonologische aanpassing van het brontaalwoord aan de doeltaal (Poplack, 1980), de lexicografische behandeling van het woord (Muysken, 2000, p. 71 en DiSciullo & Williams, 1989, en zie Deuchar, Muysken & Wang, 2007 voor een praktisch perspectief), en zijn frequentie (Jake et al., 2002) werden aangevoerd. Geen van allen zijn echter zonder problemen, waardoor tot dusver nog geen haarscherp criterium werd gedefinieerd dat leenwoorden en eenwoordswitches van elkaar kan onderscheiden.

1.2. Leenwoordintegratie

De manier waarop een brontaalwoord bij en na ontlening wordt aangepast aan de doeltaal werd niet enkel ingezet als diagnostisch criterium in het debat over de eenwoordswitches, maar geldt als volwaardig terrein binnen ontleningsonderzoek. De taalnormeringsliteratuur zet de resultaten van deze onderzoekslijn vooral in om het onderscheid te maken tussen vreemde woorden, bastaardwoorden en barbarismen, terwijl het contactlinguïsten en historische taalkundigen vooral te doen is om de aanpassingen die taalgebruikers maken, op te tekenen en (aan de hand van universele criteria) te verklaren. Aandacht gaat daarbij vooral uit naar spelling (wat gebeurt er na ontlening met taalvreemde spellingselementen), uitspraak (wat gebeurt er met taalvreemde klanken) en morfologie (hoe wordt een woord ingepast in het morfologische apparaat van de doeltaal). Nemen we genus als voorbeeld, dan zien we een natuurlijke focus op contactsituaties waarbij er een discongruentie bestaat in de morfologische

codering van genus in de brontaal en de doeltaal, waardoor taalgebruikers een concrete keuze moeten maken (Budzhak-Jones, 1997; Chirsheva, 2009; De La Cruz Cabanillas et al., 2007; Poplack et al., 1982; Smead, 2000; Violin-Wigent, 2006, en zie voor het Nederlands Geerts, 1975; Van Marle, 2004). Aangezien substantieven in het Engels doorgaans geen expliciete morfologische markerings dragen voor genus, richten verschillende van deze bijdragen zich op anglicismen. Onderzoekers gaan dan op basis van een empirisch verzamelde set leenwoorden op zoek naar (universele) factoren die de keuze voor een bepaald genus voor een Engels leenwoord in de doeltaal kunnen verklaren. Algemeen wordt aangenomen dat de regels die gelden voor taaleigen materiaal ook opgaan voor leenwoorden, hoewel deze mogelijk verrijkt worden door een set regels die specifiek is voor leenwoorden, zoals semantische analogie met een bestaand doeltaalwoord of het toekennen van het defaultgenus (Corbett, 2014).

1.3. Verklaringen voor ontlening en ontleenbaarheid

Aan de vraag naar de integratie van een leenwoord gaat een minstens even belangrijke vraag vooraf. Wat bepaalt of een woord *überhaupt* wordt ontleend? Sinds Swadesh (1952) heerst bij typologen de overtuiging dat bepaalde woorden zo resistent zijn tegen verandering dat ze niet vervangen kunnen worden door leenwoorden. Los van de verwarring tussen *signifiant* en *signifié* die de statements over dit soort kernwoordenschat kleuren (zie Zenner et al., 2014), is het vooral belangrijk om op te merken dat de originele Swadeshlijst van kernwoordenschat niet op systematische empirische analyse is gebaseerd. Het grootschalige *Loanword Typology Project* en de *World Loanword Database* vulden deze leemte op door voor 41 talen in de wereld een inventaris aan te leggen van ontleende woorden voor een vooraf bepaalde set betekenissen, om zo een overzicht te krijgen van betekenissen die effectief resistent zijn voor verandering (zie Haspelmath & Tadmor, 2009). De verklaring die geboden wordt voor de geattesteerde variatie tussen talen wordt grotendeels gekoppeld aan macrosociale factoren: welke sociale beperkingen en impulsen voor ontlening (zoals bijvoorbeeld af te lezen in de politieke relatie tussen brontaal en doeltaal) kunnen een contactsituatie als geheel kenmerken? In tweede instantie wordt de vraag naar ontleenbaarheid behandeld door in inventarissen van leenwoorden op zoek te gaan naar de frequentie van verschillende woordcategorieën. Op basis van die frequentie-informatie worden de categorieën gerangschikt van meer naar minder receptief voor ontlening (zie bv. Gómez Rendón, 2008 voor een helder overzicht). Een sinds Whitney (1881) terugkerend patroon is zo dat zelfstandige naamwoorden de meest ontleenbare woordklasse zijn. Los van enkele bezwarende methodologische problemen in de aanpak van dit soort ontleenbaarheidsonderzoek (zie Van Hout & Muysken, 1994), is de voornaamste kanttekening dat de (functionele of sociale) verklaring van de geattesteerde patronen vaak de tweede viool speelt (zie Backus, 1996, 2014 en Field, 2002). Het complexe samenspel van factoren als herkenbaarheid, routine, frequentie en sociale motieven voor ontlening (Matras, 2009, p. 171) wordt in leenwoordonderzoek al te vaak gereduceerd tot een binair onderscheid tussen ontlennen uit noodzaak (bij lexicale leemtes) en ontlennen voor prestige. De vraag waarom taalgebruikers bepaalde termen ontlennen aan andere talen (en andere termen niet) werd lange tijd slechts incidenteel en anekdotisch beantwoord (zie Zenner et al., 2012).

2. Kenteringen in leenwoordonderzoek

De rijke traditie van leenwoordonderzoek die we in de vorige sectie schetsten, wordt gekenmerkt door grondigheid en precisie in de zoektocht naar de achterliggende structuren van het proces van lexicale ontlening. Vanuit manueel samengestelde inventarissen van leenwoorden (zie Carstensen, 1986; Yang, 1990, en voor het Nederlands Posthumus, 1986 en ook Claus & Taeldeman, 1989) wordt getracht om (universele) patronen bloot te leggen voor leenwoordclassificatie, leenwoordintegratie en ontleenbaarheid. Een neveneffect van die zoektocht naar afgelijnde categorieën en definities is dat bepaalde patronen en bronnen van variatie minder aandacht kregen dan ze vermoedelijk verdienen. Hieronder bespreken we hoe deze onder de radar kwamen door enkele concrete kenteringen in het leenwoordonderzoek van de laatste decennia.

2.1. Nieuwe denkkaders

Mede door de toenemende invloed van het Engels op het lexicon van talen in de wereld (zie Crystal, 2003 voor een breed overzicht) flakkerde de aandacht voor leenwoorden de laatste decennia weer sterk op. Door die herwaardering wordt het fenomeen van lexicale ontlening ook met een bredere lens bekeken dan voorheen, en zo verrijken nieuwe perspectieven uit andere taalkundige denkkaders het debat. Niet enkel taaltypologen (Haspelmath & Tadmor, 2009), maar ook variationele en interactionele sociolinguïsten (zie Poplack et al., 1988 voor een vroeg voorbeeld), pragmatici (zie bv. Treffers-Daller, 2010; Andersen et al., 2017, Winter-Froemel, *dit nummer*), computerlinguïsten (Alex, 2008) en gebruiksgebaseerde taalkundigen (Backus, 1996, 2015, Zenner et al., te verschijnen) zetten in op leenwoordonderzoek. Vanuit de achtergrond die deze onderzoekers meebrengen, worden bepaalde traditionele vragen uit het leenwoordonderzoek van nieuwe antwoorden voorzien.

Een uitstekend voorbeeld betreft het onderscheid tussen leenwoorden en eenwoordswitches. In de laatste decennia werd de vraag steeds vaker aan de hand van variationele kwantitatieve analyses behandeld, zoals in het werk van Cacoullos & Aaron (2003) en Arroyo & Tricker (2000). Waar deze onderzoekers hun resultaten wel nog gebruiken om concrete corpusvoorbeelden categorisch in te delen als leenwoord of codeswitch, gaat onder meer Matras (2009) een stap verder. Het idee van een dichotoom onderscheid tussen de twee fenomenen wordt losgelaten, en in ruil stelt Matras een continuüm voor waarbij prototypische ontlening en prototypische codeswitches de uiterste polen vormen. Verspreid over het continuüm liggen meer ambigue gevallen, die zowel eigenschappen delen met leenwoorden als met codeswitches. De cognitieve semantiek indachtig, wordt het tussenschot tussen ontlening en codeswitching opgeheven en vervangen door een familiegelekenisstructuur die gekenmerkt wordt door overlappende categorieën en vage grenzen. Dankzij deze aanpak krijgen naast de traditionele eenwoordswitches ook fenomenen als constructionele ontlening aandacht (zie onder meer Boas *onder review*). Het oprekken van de grenzen van het traditionele “leenwoord” is ook bij de pragmatici merkbaar, waar de grenzen tussen fraseologische ontlening, lexicale ontlening en pragmatische ontlening in vraag worden gesteld (zie Andersen, 2014; Fiedler, 2017).

2.2. Nieuwe contexten

Vanuit de nieuwe denkkaders die in de vorige paragraaf werden beschreven, dienen zich op natuurlijke wijze ook nieuwe contexten aan waarin ontlening wordt onderzocht. De ontlening van expressief taalgebruik dient namelijk typisch in andere omgevingen te worden bestudeerd dan de ontlening van woorden die lexicale leemtes opvullen. Waar historisch-taalkundig onderzoek naar ontlening vooral vertrekt vanuit inventarissen van leenwoorden in lexicografische naslagwerken of in beperkte corpora van gedrukte media, moeten onderzoekers met een interesse in de sociopragmatische kant van de zaak vooral op zoek naar spontane interactie. Daarmee sluiten ze aan bij contactlinguïsten die het onderscheid tussen eenwoordswitches en ontlening vooral onderzoeken in data van mondeling taalgebruik. Zij delen echter al jaren hun verzuchtingen over de al te beperkte datasets waarmee ze aan de slag moeten en de gevolgen die dat heeft voor de vooruitgang van het onderzoek.

Verschillende opportuniteiten dienden zich hier in de laatste decennia aan. De manier waarop talen en taalgebruikers in contact staan met elkaar is door de nieuwe vormen van communicatie immers sterk veranderd. *Computer-mediated communication* biedt niet enkel interessante nieuwe contexten aan om traditionele vragen te beantwoorden, gekenmerkt door spanning tussen formeel en informeel, mondeling en schriftelijk (Androutsopoulos, 2000, 2012; De Decker & Vandekerckhove, 2012, 2013), de digitale revolutie zorgt er tegelijk ook voor dat de schaal waarop die vragen worden beantwoord, wordt opgeblazen. De big data-aanpak die het zogeheten vierde paradigma-onderzoek bepaalt (zie Hey et al., 2009), staat ons toe om bepaalde vragen over ontlening en taalcontact systematischer te gaan beantwoorden. Een goed voorbeeld is het onderzoek van Raphael Berthele, die de effectiviteit van de loi Toubon – een Franse wet uit 1994 die zo ongeveer het gebruik van leenwoorden verbiedt – nagaat met een grootschalige analyse op basis van Google Books (zie Berthele, 2015).

Tot slot zien we ook vanuit toegepast taalkundige hoek de aandacht voor de rol van ontlening groeien, wat onderzoek in nieuwe contexten als marketing en personeelsadvertenties voortbrengt (zie onder meer Kelly-Holmes; 2000, 2005; Martin, 2006; van Meurs 2010).

2.3. Nieuwe methodes

Nieuwe denkkaders leiden tot nieuwe vragen, nieuwe vragen leiden tot nieuwe contexten, en beide leiden tot nieuwe methodes. De *big data*-aanpak van hierboven zorgt er bijvoorbeeld voor dat bepaalde nieuwe technieken moeten worden ontwikkeld om de grote hoeveelheid data te ontsluiten en te analyseren. Het onderzoek van Serigos (2016) biedt een goede illustratie: zij hanteert distributionele modellen om het belang van semantische specificiteit als factor in ontlening in kaart te brengen.

De toegenomen aandacht voor sociopragmatische factoren in het ontleningsproces zorgt verder voor een typisch meerlagig antwoord op de waarom-vraag (waarom ontlenen, waarom een bepaald genus kiezen, waarom meer ontleende nomina dan verba). Deze multifactoriële aanpak vertaalt zich doorgaans in het gebruik van statistische modellen die de veelheid aan effecten kunnen ontwarren (bv. Chesley & Baayen, 2010; Franco et al., *in druk*, en Poplack et al., 1988 voor een vroeg voorbeeld). In hun focus op de spanning tussen micro- en macrosociale factoren zorgen interactionele sociolinguïsten dan weer voor kwalitatieve en genuaneerde analyses die taalgebruik en taalgebruikers binnen hun eigen specifieke context

bestuderen. Tot slot zien we dat ook steeds vaker een beroep wordt gedaan op experimentele technieken om het belang van attitudele redenen als prestige voor ontlening empirisch te verifiëren (zie onder meer Gerritsen et al., 2007; Peterson & Vaattovaara, 2014; Zenner et al., *in druk*).

3. De bijdragen in dit nummer¹

De zes bijdragen in dit themanummer komen voort uit lezingen die gepresenteerd werden op het Taal en Tongval-colloquium dat plaatsvond op 27 November 2015 in de gebouwen van de KANTL te Gent, met als thema ‘Borrowing: pragmatic and variational linguistic approaches’. Samen bieden de bijdragen een bloemlezing die representatief is voor de geschetste vernieuwingen in het leenwoordonderzoek. Drie inzichten staan daarbij voorop. Ten eerste worden lexicale ontlening en codeswitching gezien als eindpunten op een continuüm: hoewel de twee fenomenen eigen kenmerken vertonen, kan (en hoeft) er niet altijd een scherp onderscheid tussen beide te worden getrokken. Als een tweede vuistregel gaan we ervan uit dat ontlening het beste kan worden begrepen wanneer een macrosociale analyse van de contactsituatie die bestudeerd wordt, verbonden wordt met een microsociaal perspectief dat de sociale kenmerken van de taalgebruikers en hun gebruikscontext analyseert. Het bepalen van die gebruikscontext vergt aandacht voor de nieuwe vormen van communiceren in de maatschappij. Tot slot komen de onderzoekers in dit nummer los van de traditionele inventariseringsinspanningen van het leenwoordonderzoek: de methodes worden afgestemd op de specifieke vragen en contexten die vanuit het overkoepelende denkkader van waaruit wordt gewerkt, voortkomen.

Vier verschillende contactsituaties komen daarbij aan bod. In vier van de papers fungeert het Engels als brontaal (Engels-Duits – met uitbreiding ook Engels-Frans, en Engels-Nederlands contact), in de twee andere papers is dat het Nederlands (Nederlands-Fries en Nederlands-Surinaams contact). Hieronder bespreken we de inhoud van de papers per contactsituatie, en geven we aan hoe de artikelen de kenteringen die we hierboven besproken hebben, belichamen en verder stimuleren.

3.1. Engels-Duits (en Engels-Frans)

Het eerste artikel is het enige in dit nummer dat niet vertrekt vanuit het Nederlands, maar vanuit de rijke traditie van de Duitse *Anglizismenforschung*: in de tweede helft van de twintigste eeuw legden onderzoekers als Carstensen (1988), Yang (1990), Fink (1977) en Duckworth (1977) zich toe op het in kaart brengen van de invloed van het Engels op het Duits. De kernvragen van het originele leenwoordonderzoek stonden hierbij voorop: wat is een leenwoord (niet), welke soorten leenwoorden kunnen we definiëren, hoe worden leenwoorden aangepast aan de brontaal en in welke woordklassen vinden we de meeste leenwoorden? In haar artikel “The pragmatic necessity of borrowing: Euphemism, dysphemism, playfulness – and naming”, hanteert **Esme Winter-Froemel** de denkkaders van de gebruiksgebaseerde taalkunde en de pragmatiek om de tweedeling tussen “ontlening uit noodzaak” en “ontlenen uit prestige”, die populair werd in de gouden dagen van het Duitse anglicismenonderzoek, vanuit een kritisch perspectief te benaderen. Meer specifiek keert Winter-Froemer terug naar de bekende en baanbrekende studie van Hans Galinsky uit 1967, waar de onderzoeker niet twee, maar zeven stilistische motieven bespreekt om Engelse

woorden te ontlene. De discussie in Winter-Froemels bijdrage spitst zich toe op eufemisme, dysfemisme, speelsheid en naamgeving als voornaamste (universele) pragmatische factoren in ontlening. Deze worden toegepast op de invloed van het Engels op het Duits en het Frans. Door de brede theoretische basis gaat de algemeen-taalkundige bijdrage van dit artikel echter verder dan die specifieke contactsituaties, en wordt een bredere kijk gegeven op de motieven die een rol spelen bij ontlening en de manier waarop deze motieven verklaard kunnen worden vanuit de pragmatiek en de cognitieve taalkunde.

3.2. Engels-Nederlands

Het hoeft niet te verbazen dat de helft van de bijdrages aan dit themanummer de invloed van het Engels op het Nederlands beschrijven: sinds de tweede wereldoorlog is het Engels een wereldtaal geworden die niet meer valt weg te denken uit onze samenleving (Crystal, 2003). De drie papers die de invloed van het Engels op het Nederlands in kaart brengen, vertrekken elk vanuit een specifieke en vernieuwende communicatieve context en bijhorende methode.

Hielke Vriesendorp en Gijsbert Rutten analyseren de integratie van Engels in computer-mediated communication. In “‘Omg zo fashionably english’. Codeswitching to English as an identity practice in the chatspeak of Dutch young gay men” nemen de auteurs een interactioneel perspectief op ontlening en codeswitching. Concreet tonen Vriesendorp & Rutten aan dat het misleidend kan zijn om een contactsituatie enkel op macroniveau te bestuderen. Er zijn immers sociale groepen in Nederland die het Engels veel ruimer, breder en frequenter inzetten dan gemiddeld wordt aangenomen voor het Nederlandse taalgebied. Om dit punt te illustreren wordt een analyse voorgesteld van uitgebreide codeswitches in een *community of practice* van homofiele jongens. De interactionele analysemethode legt zo op het individuele niveau patronen van contactgebaseerde variatie bloot die niet opgaan op het macroniveau.

Ook in de volgende paper staan nieuwe media centraal. In “The use of English in Dutch text messages as a function of communicative constraints” analyseren **Aafke Lettinga, Carel van Wijk en Peter Broeder** het sms-gedrag van jonge tieners. Ze zijn daarbij geïnteresseerd in de vraag of het gebruik van Engels in die sms'en afhangt van de communicatieve situatie. Om die vraag te beantwoorden werd een productie-experiment opgesteld waarin twee communicatieve restricties werden ingebed. In totaal namen 38 studenten deel aan het experiment. De resultaten geven aan dat de sms'ers wel degelijk rekening houden met de pragmatische context: zowel de relatie tot de ontvanger als de inhoud van de boodschap worden in rekening gebracht bij het uitschrijven van een bericht, en meer specifiek bij de integratie van Engelse lexemen of Engelse 'texting' kenmerken.

De laatste paper die de invloed van het Engels op het Nederlands beschrijft, vertrekt vanuit een toegepast taalkundige context. In “Attitudes to English job titles in the Netherlands and Flanders: Different because of different historical and sociolinguistic circumstances?” introduceren **Frank van Meurs, Berna Hendriks en Dirk Sanders** een pluricentrisch variationeel perspectief (zie Clyne, 1992). Concreet gaan ze via experimentele methodes op zoek naar mogelijke verschillen in de houding van Vlaamse en Nederlandse jongeren tegenover Engelse leenwoorden in de functietitels van personeelsadvertenties. In hun artikel schetsen ze verschillende mogelijke oorzaken voor dergelijke verschillen in attitude. Voor hun casestudie werden in een 2x2-between-subjectdesign directe en indirecte technieken om

attitude te meten gecombineerd. Anders dan verwacht, werden er echter globaal genomen geen significante verschillen gevonden tussen Vlaamse en Nederlandse respondenten. Bovendien werden de Engelse functietitels doorgaans niet significant aantrekkelijker bevonden dan de Nederlandse.

3.3. Nederlands-Sranantongo

De vier artikelen over Engels-Duits en Engels-Nederlands contact behandelen variatie en verandering “indirecter” of afstandelijker dan de twee laatste papers. De invloed van het Engels op het Nederlands en het Duits wordt immers typisch gemedieerd via allerlei audiovisuele en online media: rechtstreeks dagelijks contact met Engelstaligen is – specifieke bedrijfscontexten uitgezonderd – beperkt. Het taalcontact tussen het Nederlands en het Sranan in Paramaribo is wat dat betreft intenser, wat ook gevolgen heeft voor de manier waarop contactgebaseerde variatie en verandering zich manifesteren. In zijn paper “Die lexikalische Interaktion zwischen Niederländisch und Sranantongo in surinamischer Onlinekommunikation” bekijkt **Henning Radke** de relatie tussen het Sranan en het Nederlands niettemin ook met specifieke aandacht voor de context van *computer-mediated communication*: hoe wordt het typisch mondelinge fenomeen van codeswitching toegepast op en gehanteerd in de context van CMC? Daarbij biedt Radke speciale aandacht aan de grens tussen ontlending en codeswitching door in te zoomen op verschillende vormen van lexicale interactie tussen het Nederlands en het Sranan, die vooral aantonen hoe nauw beide talen met elkaar in contact staan.

3.4. Nederlands-Fries

Een bijzondere intensiteit van taalcontact vinden we bij de laatste bijdrage van dit nummer, waar de invloed van het Nederlands op het Fries (in Friesland naast het Nederlands erkend als officiële taal) centraal staat. In hun artikel combineren **Eric Hoekstra en Frits van der Kuip** een psycholinguïstisch en gebruiksgebaseerd perspectief met een cultureel-historische analyse. Concreet gaan de onderzoekers op zoek naar verklaringen voor de manier waarop het Fries *pindakaas* ontleende aan het Nederlands. Zoals in het artikel wordt beargumenteerd, ligt de sleutel voor de puzzel in het gebrek aan semantische compositionaliteit van *pindakaas*, wat de vertaling van *-kaas* naar het Friese *-tsiis* geblokkeerd heeft.

Samen bieden de zes papers in deze bundel voldoende argumenten om het belang van onderzoek naar ontlending niet te minimaliseren, maar om – integendeel – de studie ervan te stimuleren en om daarbij maximaal in te zetten op de interactie van verschillende taalkundige disciplines en op de complementariteit van primair kwantitatieve versus meer kwalitatieve benaderingen. Uit verschillende bijdragen mag ook blijken dat online media het proces van datacollectie en de toegang tot bruikbare data kunnen faciliteren, maar dat de nood aan sterke contextualisering en verantwoorde ‘flexibele’ categorisering van lexicale ontlending daardoor alleen maar groter wordt.

Referenties

- Andersen, Gisle, 'Pragmatic borrowing', *Journal of Pragmatics*, 67, 2014, pp. 17-33.
- Andersen, Gisle, Cristiano Furiassi, & Biljana Mišić Ilić, 'The pragmatic turn in studies of linguistic borrowing', *Journal of Pragmatics*, 113, 2017, pp. 71-76.
- Androutsopoulos, Jannis, 'Non-standard spellings in media texts: The case of German fanzines', *Journal of Sociolinguistics*, 4, 2000, pp. 514-533.
- Androutsopoulos, Jannis, 'English 'on top': Discourse functions of English resources in the German mediascape', *Sociolinguistic Studies*, 6, 2012, pp. 209-238.
- Appel, René, & Pieter Muysken, *Language contact and bilingualism* (London: Arnold, 1988).
- Arroyo, José Luis Blas, & Deborah Tricker, 'Principles of variationism for disambiguating language contact phenomena: The case of lone Spanish nouns in Catalan discourse', *Language Variation and Change*, 2, 2000, pp. 103-140.
- Backus, Ad, *Two in one. Bilingual speech of Turkish immigrants in The Netherlands* (Tilburg: Tilburg University Press, 1996).
- Backus, Ad, 'A usage-based approach to borrowability', in *New perspectives on lexical borrowing*, uitgeg. door Eline Zenner & Gitte Kristiansen (Berlin: De Gruyter Mouton, 2014), pp. 19-40.
- Berthele, Raphael, 'Googling Toubon: Testing the effects of institutional French language purism', in *Change of paradigms – new paradoxes. Recontextualizing language and linguistics*, uitgeg. door Jocelyne Daems, Eline Zenner, Kris Heylen, Dirk Speelman, & Hubert Cuyckens (Berlin: Mouton, 2015), pp. 275-293.
- Betz, Werner, *Der Einfluss des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz*. (Heidelberg: Winter, 1936).
- Boas, Hans C., and Steffen Höder (eds.), *Constructions in Contact* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, onder review)
- Budzhak-Jones, Svitlana, 'Quantitative Analysis of Gender Assignment in Mono/Bilingual Discourse', *Journal of Quantitative Linguistics*, 4/1-3, 1997, pp. 67–91.
- Cacoullos, Rena Torres, & Jessi Elana Aaron, 'Bare English-origin nouns in Spanish: Rates, constraints and discourse functions', *Language Variation and Change*, 15, 2003, pp. 289–328.
- Carstensen, Broder, *Englische Einflüsse auf die deutsche Sprache nach 1945* (Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1965).
- Chesley, Paula, & Harald R. Baayen, 'Predicting new words from newer words: Lexical borrowing in French', *Linguistics*, 48/4, 2010, pp. 1343–1374.
- Chirsheva, Galina, 'Gender in Russian-English code-switching', *International Journal of Bilingualism*, 13/1, 2009, pp. 63–90.
- Clyne, Michael, *Pluricentric languages: Differing norms in different nations*. (Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1992).
- Corbett, Greville G., 'Gender typology', in *The Expression of Gender*, uitgeg. door Greville G. Corbett (Berlin: De Gruyter Mouton, 2014), pp. 87–130.
- Crystal, David, *English as a global language* (Cambridge (MA): Cambridge University Press, 2003, second edition).
- De Decker, Benny, & Reinhild Vandekerckhove, 'English in Flemish adolescents' computer-mediated discourse: A corpus-based study', *English World-Wide*, 33/3, 2012, pp. 321-351.

- De Decker, Benny & Reinhild Vandekerckhove, 'De integratie van Engels in Vlaamse jongerentaal kwantitatief en kwalitatief bekeken: das wel nice! :p', *Nederlandse Taalkunde*, 18/1, 2013, pp. 2-34.
- De La Cruz Cabanillas, Isabel, Cristina Tejedor Martínez, Mercedes Díez Prados, & Esperanza Cerdá Redondo, 'English loanwords in Spanish computer language', *English for Specific Purposes*, 26/1, 2007, pp. 52-78.
- Deuchar, Margaret, Pieter Muysken, & Sung-Lan Wang, 2007, 'Structured variation in codeswitching: Towards an empirically based typology of bilingual speech patterns', *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 10/3, 2007, pp. 298-339.
- Di Sciullo, Anna-Maria, & Edwin Williams, *On the definition of word* (Cambridge (MA): MIT press, 1989).
- Duckworth, David, 'Zur terminologischen Grundlage der Forschung auf dem Gebiet der englisch-deutschen Interferenz. Kritische Übersicht und neuer Vorschlag', in *Sprachliche Interferenz: Festschrift für Werner Betz zum 65. Geburtstag*, uitgeg. door Herbert Kolb and Hartmut Lauffer (Tübingen: Niemeyer, 1977), pp. 35-65.
- Fiedler, Sabine, 'Phraseological borrowing from English into German: Cultural and pragmatic implications', *Journal of Pragmatics*, 113, 2017, pp. 89-102.
- Field, Fredric W., *Linguistic borrowing in bilingual contexts*. (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2002).
- Franco, Karlien, Eline Zenner, & Dirk Speelman, 'Let's agree to disagree. (Variation in) the assignment of gender to nominal anglicisms in Dutch', *Journal of Germanic Linguistics*, in druk.
- Galinsky, Hans, 'Stylistic Aspects of Linguistic Borrowing. A Stylistic View of American Elements in Modern German', in *Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte*, uitgeg. door Broder Carstensen & Hans Galinsky (Heidelberg: Winter, 1967, 2. verbesserte Auflage), pp. 35-72.
- Geerts, Guido, 'Het genus van Engelse leenwoorden in het Duits en in het Nederlands', in *Spel van zinnen: Album A. van Loey*, uitgeg. door Ria Jansen-Sieben & Sera De Vriendt (Brussel: VUB, 1975), pp. 109-117.
- Gerritsen, Marinel, Catherine Nickerson, Andreu Van Hooft, Frank Van Meurs, Ulrike Nederstigt, Marianne Starren, & Rogier Crijns, 'English in product advertisements in Belgium, France, Germany, the Netherlands and Spain', *World Englishes*, 26/3, 2007, pp. 291-315.
- Gómez Rendón, & Jorge Arsenio, *Typological and social constraints on language contact: Amerindian languages in contact with Spanish* (Utrecht: LOT, 2008).
- Grosjean, François, 'An attempt to isolate, and then differentiate, transfer and interference', *International Journal of Bilingualism*, 16/1, 2012, pp. 11-21.
- Haspelmath, Martin, & Uri Tadmor, *Loanwords in the world's languages: A comparative handbook* (Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2009).
- Haspelmath, Martin, 'Lexical borrowing: Concepts and issues', in: *Loanwords in the world's languages*, uitgeg. door Martin Haspelmath & Uri Tadmor (Berlin: De Gruyter Mouton, 2009), pp. 35-54.
- Haugen, Einar, 'The analysis of linguistic borrowing', *Language*, 26/2, 1950, pp. 210-231.

- Heine, Bernd, & Tania Kuteva, *Language contact and grammatical change* (Cambridge (MA): Cambridge University Press, 2005).
- Heine, Bernd, & Tania Kuteva, 'Contact and grammaticalization', in *The handbook of language contact*, ed. Raymond Hickey (Chichester: Wiley-Blackwell, 2010), pp. 86–105.
- Hey, Tony, Stewart Tansley, & Kristin M. Tolle, *The fourth paradigm: data-intensive scientific discovery*, Vol. 1 (Redmond, WA: Microsoft research, 2009).
- Hickey, Raymond, *The handbook of language contact* (Chichester: Wiley-Blackwell, 2010).
- Hock, Hans Henrich, & Brian D. Joseph, *Language history, language change, and language relationship: an introduction to historical and comparative linguistics* (Berlin/New York: Mouton De Gruyter, 1996).
- Jake, Janice L., Carol Myers-Scotton, & Steven Gross, 'Making a minimalist approach to codeswitching work: Adding the Matrix Language', *Bilingualism: Language and Cognition* 5/1, 2002, pp. 69–91.
- Kelly-Holmes, Helen, 'Bier, parfum, kaas: Language fetish in European advertising', *European Journal of Cultural Studies*, 3, 2000, pp. 67-82.
- Kelly-Holmes, Helen, *Advertising as multilingual communication* (New York: Palgrave MacMillan, 2005).
- Martin, Elizabeth, *Marketing identities through language: English and global imagery in French advertising* (New York: Palgrave Macmillan, 2006).
- Muysken, Pieter, *Bilingual speech: A typology of code-mixing* (Cambridge (MA): Cambridge University Press, 2000).
- Myers-Scotton, Carol, *Contact linguistics: bilingual encounters and grammatical outcomes* (Oxford: Oxford University Press, 2002).
- Onysko, Alexander, *Anglicisms in German. Borrowing, lexical productivity and written codeswitching* (Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2007).
- Peterson, Elizabeth & Johanna Vaattovaara, 'Kiitos and pliis: The relationship of native and borrowed politeness markers', *Journal of Politeness Research*, 10/2, 2014, pp. 247–269.
- Poplack, Shana, 'Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: Toward a typology of code-switching', *Linguistics*, 18, 1980, pp. 581–618.
- Poplack, Shana, Alicia Pousada, & David Sankoff, 'Competing influences on gender assignment: variable process, stable outcome', *Lingua*, 57, 1982, pp. 1–28.
- Poplack, Shana, David Sankoff, & Chris Miller, 'The social correlates and linguistic processes of lexical borrowing and assimilation', *Linguistics*, 26, 1988, pp. 47–104.
- Posthumus, Jan, *A description of a corpus of anglicisms* (Groningen: Anglicistisch Instituut, 1986).
- Rothe, Astrid, 'On the variation of gender in nominal language mixings', in *New Perspectives on Lexical Borrowing: Onomasiological, Methodological and Phraseological Innovations*, uitgeg. door Eline Zenner & Gitte Kristiansen (Boston/Berlin: De Gruyter Mouton, 2014), pp. 191-223.
- Serigos, Jacqueline, 'Using distributional semantics in loanword research: A concept-based approach to quantifying semantic specificity of Anglicisms in Spanish', *International Journal of Bilingualism*, 2016, pp. 1-20.
- Smead, Robert N., 'On the assignment of gender to Chicano Anglicisms: Processes and results', *The Bilingual Review*, 23/3, 2000, pp. 277–297.

- Swadesh, Morris, 'Lexico-statistic dating of prehistoric ethnic contacts: With special reference to North American Indians and Eskimos', *Proceedings of the American Philosophical Society*, 96/4, 1952, pp. 453–463.
- Thomason, Sarah Grey, *Language contact*. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001).
- Thomason, Sarah Grey, and Terrence Kaufman, *Language contact, creolization, and genetic linguistics* (Berkeley (CA): University of California, 1988).
- Treffers-Daller, Jeanine Caroline, 'Borrowing and shift-induced interference: Contrasting patterns in French-Germanic contact in Brussels and Strasbourg', *Bilingualism: Language and Cognition*, 2/1, 1999, pp. 1–22.
- Treffers-Daller, Jeanine Caroline, 'Borrowing', in *Variation and change: Pragmatic perspectives*, uitgeg. door Mirjam Fried, Jan-Ola Östman, & Jef Verschueren. (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2010), pp 17-35.
- Van Coetsem, Frans, *Loan phonology and the two transfer types in language contact* (Berlin: Walter De Gruyter, 1988).
- Van der Sijs, Nicoline, *Leenwoordenboek: de invloed van andere talen op het Nederlands*. (Den Haag: Sdu, 1996).
- Van der Sijs, Nicoline, 'Systematisch onderzoek naar Nederlandse contactvariëteiten', *Taal en Tongval*, 66/2, 2014, pp. 117-142.
- Van Hout, Roeland, & Pieter Muysken, 'Modeling lexical borrowability', *Language Variation and Change*, 6/1, 1994, pp. 39–62.
- Van Marle, Jaap, 2004, 'Nogmaals het genus van Franse leenwoorden in het Nederlands', in *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal: liber amicorum Johan Taeldeman*, uitgeg. door Johan De Caluwe, Magda Devos, Jacques Van Keymeulen & Georges De Schutter (Gent: Academia Press, 2004), pp. 917-925.
- Van Meurs, Frank, *English in job advertisements in the Netherlands - Reasons, use and effects* (Utrecht: LOT, 2010).
- Violin-Wigent, Anne, 'Gender assignment to nouns codeswitched into French: Observations and explanations', *International Journal of Bilingualism*, 10/3, 2006, pp. 253–276.
- Whitney, William D., 'On mixture in language', *Transactions of the American Philological Association*, 12, 1881, pp. 5–26.
- Yang, Wenliang, *Anglizismen im Deutschen*. (Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1990).
- Zenner, Eline, Ad Backus, & Esme Winter-Froemel (eds.), *Cognitive Contact Linguistics* (Berlin: Mouton de Gruyter, onder review).
- Zenner, Eline, Dirk Speelman, & Dirk Geeraerts, 'Cognitive Sociolinguistics meets loanword research: Measuring variation in the success of anglicisms in Dutch', *Cognitive Linguistics*, 23/4, 2012, pp. 749–792.
- Zenner, Eline, Nane Mertens, Laura Rosseel, & Dirk Geeraerts, 'The acquisition of loanword prestige: An exploration', in *A Festschrift for Istvan Kecskes* (voorlopige titel), uitgeg. door Giora, Rachel & Michael Haugh (Berlijn/Boston: Mouton de Gruyter, in druk).
- Zenner, Eline, Dirk Speelman, and Dirk Geeraerts, 'Core vocabulary, borrowability and entrenchment: A usage-based onomasiological approach', *Diachronica*, 31/1, 2014, pp. 74–105.

Eline Zenner is... xxx momenteel overgangperiode tussen twee jobs – wordt later aangevuldxxx

E-mail: eline.zenner@kuleuven.be

Reinhild vandekerckhove is hoofddocent voor Nederlandse taalkunde en Sociolinguïstiek aan de Universiteit Antwerpen en lid van de onderzoeksgroep CLiPS.

E-mail: reinhild.vandekerckhove@uantwerpen.be

---

¹ Elke bijdrage werd beoordeeld door twee externe reviewers. Wij danken hen van harte voor hun kostbare tijd en zorgvuldige feedback.